

PRAWO KANONICZNE / CANON LAW

PIOTR WOJNICZ

UCZESTNICTWO ŚWIECKICH W DUSZPASTERSTWIE MIGRANTÓW W ŚWIETLE NORM PRAWA KANONICZNEGO

1. Wprowadzenie

Migracja ludności jest we współczesnym świecie zjawiskiem szeroko rozpowszechnionym. Dotyczy milionów ludzi i jest wyzwaniem, które Kościół pielgrzymujący, służący całej ludzkiej rodzinie, musi podjąć i sprostać w ewangelicznym duchu powszechnej miłości¹. Zjawisko to obejmuje wielu ludzi, którzy z różnych powodów zmuszeni są opuścić swoich bliskich, oddalić się ze swojego kręgu kulturowego, aby szukać lepszych warunków socjalno-bytowych. Współczesne ruchy wędrownicze charakteryzują się niespotykaną złożonością i dynamiką, co wywołuje dodatkowe wyzwania i problemy, z jakimi zmagają się zwykle migranci².

Misja ewangelizacyjna w środowisku migrantów jest nieodłączną częścią całego ewangelizacyjnego dzieła Kościoła w świecie. Kościół nie istnieje sam dla siebie³. W tej mierze postępuje zgodnie z zasadą, że istnieje przede wszystkim dla ewangelizacji, w czym wyraża swoją tożsamość. Przypominał o tym papież Paweł VI w adhortacji apostoelskiej *Evangelii nuntiandi*, stwierdzając, że Kościół jest powołany do głoszenia Dobrej Nowiny wszystkim ludom⁴. Celem posłannictwa Kościoła wśród migrantów jest przekazanie im ewangelicznego orędzia⁵.

Zgodnie z nauczaniem Soboru Watykańskiego II Kościół czuje się wewnętrznie związany z ludzkością⁶ i uczestniczy w radościach i nadziejach, w smutkach i strapieniach ludzi naszej epoki. Taka jest również postawa Kościoła wobec

■ PIOTR WOJNICZ, dr prawa; e-mail: wojniczpiotr@wp.pl

¹ Por. Jan Paweł II, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta i Uchodźcy* 2003, nr 1 (dalej cyt. OŚDMU).

² Por. Jan Paweł II, *Orędzie na Światowy Dzień Migranta* 1993, nr 1 (dalej cyt. OŚDM).

³ Por. W. Kasper, *Kościół jako wspólnota*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1986, nr 4, s. 41.

⁴ Por. Paweł VI, *Adhortacja apostoelska o ewangelizacji w świecie współczesnym Evangelii nuntiandi*, nr 14, 18, Wrocław 2001 (dalej cyt. *Evangelii nuntiandi*).

⁵ Tamże, nr 18.

⁶ Por. Paweł VI, *Homilia na zakończenie Soboru Watykańskiego II*, „Acta Apostolicae Sedis” (dalej cyt. AAS) 1968, 58, s. 6.

świata migracji, któremu towarzyszy nadzieja na lepszą przyszłość, potrzeba przewyższania istniejących trudności oraz dążenie do jedności i braterstwa⁷. W obliczu procesu migracji wspólne wartości, które łączą Lud Boży, stają się silniejsze od tego, co go dzieli⁸. Dla chrześcijan migranci są nie tylko nośnikami nowej, nieznannej kultury, ale są również sprawdzianem ich chrześcijańskiej gościnności⁹. Dla człowieka wierzącego opieka nad migrantami wyraża się w zapewnieniu im należytego miejsca w chrześcijańskich wspólnotach oraz zabieganiu o uznanie ludzkich praw każdego z nich¹⁰. Otwartość na migrantów daje możliwość dostrzeżenia różnorodności i bogactwa tradycji chrześcijańskiej oraz jest znakiem i nośnikiem wspólnoty wiary i sakramentów¹¹.

Kościół katolicki skupia się przede wszystkim na sferze duchowej i religijnej zjawiska migracji. Wychodząc naprzeciw potrzebom wiernych objętych tym procesem, wyciągając wnioski z lat doświadczeń oraz z tradycji, stworzył specjalne duszpasterstwo, którego zadaniem jest opieka religijna nad migrantami. Współcześnie duszpasterstwo migrantów jest działalnością skierowaną ku wiernym postrzeganym nie tylko jako jednostki, ile raczej jako członkowie szczególnej wspólnoty, dla której Kościół stosuje odpowiednią posługę pasterską. Posługa ta jest jednak ze swej natury doraźna i tymczasowa. Prawo nie określa jednoznacznie terminu jej ustania. Struktura organizacyjna duszpasterstwa migrantów nie zastępuje, ale uzupełnia parafialne duszpasterstwo terytorialne, przez które prędzej czy później zostanie wchłonięta. Duszpasterstwo migrantów bowiem, choć bierze pod uwagę fakt, że dana wspólnota posługuje się odrębnym językiem i posiada własną kulturę, czego nie można ignorować w codziennej pracy apostołskiej, nie traktuje ich zachowania i rozwoju jako własnych, specyficznych celów¹². Ważne jest to, aby struktury duszpasterstwa migrantów były dostosowane do warunków panujących na danym terenie, czyli do kultury, tradycji i sposobu życia lokalnej społeczności. Ponadto istotną rzeczą jest, aby było ono zawsze dostosowywane do aktualnych potrzeb migrantów oraz nadszłało za zmianami, jakie zachodzą w społeczeństwie. Podstawowym celem funkcjonowania struktur duszpasterstwa migrantów jest stworzenie możliwości integracji tych ludzi ze wspólnotą lokalną.

Duszpasterstwo migrantów funkcjonuje na trzech płaszczyznach: uniwersalnej, krajowej i diecezjalnej. Ważnym osiągnięciem duszpasterstwa migrantów było powołanie do życia Papieskiej Rady ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych. Utworzenie tejże Rady stanowiło wyraz zaangażowania kolejnych papieży w sprawy migrantów oraz podkreśliło, że kwestia migracji ludności jest

⁷ Papieska Komisja ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, *Lettera Chiesa e mobilità umana* z 26 maja 1978 r., „Studia Polonijne” 1983, t. 6, nr 15.

⁸ Por. J. Laskowski, *Udział świeckich w aktywizowaniu duszpasterstwa. Aspekty teologiczno-prawne*, w: *Duszpasterstwo w świetle nowego Kodeksu prawa kanonicznego*, pod red. J. Syryjczyka, Warszawa 1985, s. 121–125.

⁹ Zob. *Deklaracja o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich Nostra aetate*, AAS 1966, 58, 743, nr 5, w: Sobór watykański II (1962–1965), *Konstytucje, dekrety, deklaracje*, Poznań 1968.

¹⁰ Por. Jan Paweł II, OŚDM 1998, nr 3.

¹¹ Zob. W. Necel, *Prawo migranta do specjalnego duszpasterstwa*, Warszawa 2012, s. 141.

¹² Por. Jan Paweł II, OŚDM 2001, nr 5.

integralną częścią składową zadań Kościoła. Poprzez ten akt Stolica Apostolska stanowczo podkreśliła, że prawa „ludzi w drodze” powinny podlegać bezwzględnej ochronie, a Kościół, realizując swoją misję, konsekwentnie staje w obronie słabszych, stara się ten nakaz wypełnić. Jednakże należy zwrócić też uwagę na fakt, że struktury duszpasterskie, które znajdują się najbliżej codziennych spraw migrantów w sposób oczywisty urzeczywistniają ideę istnienia duszpasterstwa migrantów. Bardzo ważnymi elementami tych struktur są: parafia personalna dla migrantów oraz kapelan migrantów.

Szczególnością w tym duszpasterstwie odgrywają osoby świeckie, które starają się wcielać w życiu codziennym wartości chrześcijańskie. Właściwe przyjęcie oraz solidarność ze światem migrantów powinny determinować postawę świeckich chrześcijan wobec ludzi, którzy opuścili swoje ojczyzny.

2. Pozycja laikatu w duszpasterstwie migrantów

Od Soboru Watykańskiego II świecy zajmują poważne miejsce w Kościele¹³. Św. Paweł, nazywając Kościół Ciałem Chrystusa¹⁴, chciał uwydatnić różnorodność funkcji we wspólnocie wiernych. Określenie Kościoła jako Ludu Bożego, stanowiącego kontynuację Narodu Wybranego, wskazuje przede wszystkim na to, że Kościół jest wspólnotą wyznawców Chrystusa. W tej perspektywie podstawą relacji między chrześcijanami jest braterstwo, znajdujące oparcie we wszystkim, co stanowi o ich chrześcijaństwie¹⁵. „Jeden jest Lud Boży wybrany, jeden Pan, jedna wiara, jeden chrzest”¹⁶; wspólna jest godność człowieka wynikająca z ich odrodzenia w Chrystusie, wspólna łaska synów, wspólne powołanie do doskonałości, jedno zbawienie, jedna nadzieja i miłość niepodzielna¹⁷.

Jednak wewnątrz tej braterskiej wspólnoty zachodzi różnica między duchownymi i świeckimi. Duchowni powołani są do wykonywania czynności sakralnych i do posługiwania przez to ogółowi wiernych. Nie mają jednak brać na siebie całego zbawczego posłannictwa Kościoła w stosunku do świata. Posłannictwo Kościoła spełniają bowiem wszyscy, którzy go tworzą¹⁸. W ten sposób wytworzyła się w Kościele zasada mówiąca o różnorodności posługiwania, ale jedności posłannictwa¹⁹. Na całość Kościoła składają się świeccy

¹³ Por. G. Chantraine, *Miejsce świeckich w Kościele*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Katolicki” 1985, nr 5, s. 29.

¹⁴ Zob. H. Langkammer, *Teologia Nowego Testamentu*, cz. II: *Paweł – List do Hebrajczyków*, Wrocław 1984, s. 187nn.

¹⁵ Por. A. Zuberbier, *Wprowadzenie do dekretu o apostołstwie świeckim*, Wrocław 1986, s. 15.

¹⁶ Biblia Tysiąclecia, *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, Poznań 2000, Ef 4, 5.

¹⁷ *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen Gentium*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele Lumen Gentium z wprowadzeniem B. Kominka*, Wrocław 1986 (dalej cyt. *Lumen Gentium*).

¹⁸ Zob. szerzej A. Zuberbier, dz. cyt., s. 16.

¹⁹ *Dekret o apostołstwie świeckich, Apostolicam Actuositatem*, w: Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich, Apostolicam Actuositatem z wprowadzeniem Andrzeja Zuberbiera*, Wrocław 1986 (dalej cyt. *Apostolicam Actuositatem*, nr 2).

i duchowieństwo²⁰. Dostrzeganie udziału osób świeckich w działalności duszpasterskiej jest uwarunkowane w dużym stopniu nową wizją Kościoła nakreśloną przez Sobór Watykański II²¹.

Katolik świecki²², przez chrzest włączony do Kościoła i będący jego członkiem, ma zadania, prawa i obowiązki, podobne jak osoby duchowne, które także przez chrzest zostały do niego włączone i stały się jego członkami²³. Specyfiką laików jest ich charakter świecki. Natomiast członkowie stanu kapłańskiego mogą w określonych warunkach zajmować się sprawami świeckimi, wykonując nawet świeckie zawody, to z tytułu swego wyjątkowego powołania w sposób niejako zawodowy powołani są do służby świętej. Z kolei zakonnicy przez swój sposób życia dają świadectwo temu, iż świat nie może się przemienić i ofiarować się Bogu bez ducha ewangelicznych błogosławieństw. Zadaniem ludzi świeckich, z tytułu właściwego ich powołania, jest szukać Królestwa Bożego, zajmując się sprawami świeckimi i kierując nimi po myśli Bożej. Żyją oni „w świecie” i spełniają funkcje doczesne²⁴ w warunkach życia rodzinnego i społecznego, z których niejako składa się ich egzystencja²⁵. Laicy, wykonując swoje codzienne prace, w sposób szczególnie mogą dopomagać ludziom tego oczekującym, w tym także migrantom²⁶. Laik, o ile utrzymuje swą odrębność wobec innych stanów, jest wybrany i dysponowany do uświęcania chrześcijańskiej egzystencji wewnątrz świata, z którym jest sam związany nie tylko ze względu na to, że żyje w nim, lecz na mocy sakramentalnego uświęcania przez chrzest i bierzmowanie²⁷.

Dziedziny obecności i działalności misyjnej świeckich są bardzo rozległe²⁸. Uczestnictwo to wyraża się przede wszystkim w życiu i misji Kościołów partykularnych, diecezji, w których prawdziwie obecny jest i działa jeden święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusowy²⁹. Jedną z płaszczyzn, na których działają ludzie świeccy, jest zaangażowanie ich w pracę na rzecz duszpasterstwa „ludzi w drodze”.

²⁰ Por. E. Jarra, *Nauka społeczna kardynała Augusta Hlonda Prymasa Polski*, Londyn 1958, s. 54.

²¹ Por. J. Laskowski, dz. cyt., s. 121.

²² O istocie powołania osób świeckich w Kościele katolickim zob. w: E. Weron, *Świecki chrześcijanin w Kościele*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1981, nr 6, s. 16–27.

²³ Zob. szerzej: F. Greiner, *Laik: jego obowiązki i prawa*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1987, nr 3, s. 43.

²⁴ *Evangelii nuntiandi*, nr 70.

²⁵ *Lumen gentium*, nr 31.

²⁶ Por. Jan Paweł II, OŚDM 1987, nr 3.

²⁷ Zob. szerzej: H.U. von Balthasar, *Kim jest laik?*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1987, nr 3, s. 38.

²⁸ Por. Jan Paweł II, *Encyklika Redemptoris missio*, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Kraków 1998², nr 72.

²⁹ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska Christifideles laici*, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. II, Kraków 1996, nr 25.

3. Działalność świeckich na rzecz migrantów

Współcześnie zaangażowanie świeckich w apostołacie migracyjnym nie może być traktowane jako szczególnie przywilej kościelny ani też jako zwykła konieczność życiowa. Ma ono bowiem głębokie uzasadnienie doktrynalne i prawne. Z faktu, że misja apostołska świeckich jest inna niż misja kapłanów, nie wynika, że jest ona nieistotna czy drugorzędna. Stanowi ważny element działalności Kościoła, bez której stanowiłby czysto duchową „superstrukturę”, oderwaną od rzeczywistości. Pomiędzy posłannictwem świeckich i misją kapłanów nie ma zresztą jakiegos podziału. Oba posłannictwa zbiegają się w jednej i wspólnej misji Kościoła, wzajemnie się przenikają i uzupełniają³⁰. Obowiązek niesienia pomocy migrantom, którzy znoszą cierpienie, poniżenie i ubóstwo, spoczywa na całym Kościele, ale przede wszystkim na ludziach świeckich, ze względu na ważne aspekty społeczne zjawiska migracji³¹. Powszechnie uznaje się pilną potrzebę apostołatu świeckich na rzecz migrantów³².

Według Józef Bakalarza wszyscy katolicy świeccy są odpowiedzialni za dzieło apostołskie Kościoła i wezwani przez samego Boga do wypełniania kościelnej misji apostołskiej, zgodnie z własnym powołaniem i charyzmatem³³. Ich podstawowe zadania i obowiązki w Kościele zostały zawarte w Kodeksie prawa kanonicznego z 1983 r.³⁴ W zakres działań katolików świeckich został wpisany również apostołat migracyjny³⁵. Każdy wierny świecki jest zobowiązany przyczyniać się do rozwoju dojrzałej kultury otwartości, która ma na względzie godność każdej osoby, należytą solidarność z najsłabszymi oraz uznanie podstawowych praw każdego migranta³⁶. Oczekiwanie to zostało wielokrotnie wyrażone w dokumentach Stolicy Apostolskiej. W Instrukcji *De pastoralis migratorum cura* z 1969 r. możemy przeczytać, iż za apostołat migrantów odpowiedzialny jest cały Lud Boży. Ma to też odzwierciedlenie w obecnie obowiązującej instrukcji *Erga migrantes caritas Christi* z 2004 r. We współczesnych czasach apostołat migracyjny świeckich nabiera coraz większego znaczenia. Wynika to z jednej strony z rozległości pola ewangelizacyjnego. Z drugiej zaś jest to podyktowane głębokimi zmianami w strukturze duszpasterstwa migrantów. Dotychczasowe, tradycyjne duszpasterstwo było nastawione głównie na „duchową obsługę” migrantów, spełnianą przez wąskie grono specjalistów – duszpasterzy. W nowym modelu apostołatu migracyjnego zostały znacznie uwypuklone takie elementy,

³⁰ Por. J. Bakalarz, *Rola laikatu w apostołstwie migracyjnym*, „Collectanea Theologica” 1988, nr 3, s. 166–167.

³¹ Por. Jan Paweł II, OŚDM 1987, nr 1.

³² Por. A. Hałas, *Udział świeckich w ewangelizacji emigrantów*, „Collectanea Theologica” 1985, nr 2, s. 165.

³³ J. Bakalarz, dz. cyt., s. 167.

³⁴ Zob. T.A. Amaral, *Świeccy w nowym Kodeksie prawa kanonicznego*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1987, nr 3, s. 26.

³⁵ Por. Papieska Rada ds. Duszpasterstwa Migrantów i Podróżnych, *Instrukcja Erga migrantes caritas Christi*, Lublin 2008 (dalej cyt. EMCC, roz. I art. 3 § 1, 2, 3, 4).

³⁶ Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska Ecclesia in Europa*, w: *Adhortacje apostołskie Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I: 1996–2003, Kraków 2006, nr 101.

jak: cel, podmiot, przedmiot i formy działalności apostołskiej. Patrząc z tej perspektywy na zjawisko migracji, należy stwierdzić, że sam apostołat hierarchiczny jest niewystarczający³⁷.

Wielu zagadnień wynikających z ciągłego ruchu wśród narodów nie da się rozwiązać bez współpracy świeckich. Dlatego też Kościół stoi na stanowisku, aby ludzie świeccy z większym zaangażowaniem podchodzili do spraw związanych z duszpasterstwem migrantów³⁸. Z migracją wiąże się wiele poważnych problemów, jak np. problem łączenia rodzin, zatrudnienia, edukacji, świadczeń socjalnych³⁹, a także inne wynikające z różnicy rasy, języka i kultury⁴⁰. Ludzie świeccy w ramach wykonywanych przez siebie zawodów powinni proponować właściwe rozwiązania oraz wspierać ich realizację⁴¹. Świeccy, prowadząc różnorodną działalność apostołską tak w Kościele, jak i w świecie, poruszają się po różnych obszarach tego działania. Dekret o apostołstwie świeckich wyróżnia następujące obszary apostołstwa ludzi świeckich: wspólnota kościelna, rodzina, młodzież, środowisko społeczne, sprawy narodowe i międzynarodowe⁴².

Dokument ten podkreśla szczególną rolę parafii w życiu i działalności ludzi świeckich. Jan Paweł II zauważa, że parafia jest płaszczyzną, na której spotykają się ludzie różnych kultur, ras, narodowości⁴³. W spotkaniu z migrantami parafia powinna być przystanią gościnności, miejscem wymiany doświadczeń oraz sprzyjać nawiązywaniu więzi między miejscową ludnością a przybyszami, czego efektem jest wzajemna akceptacja siebie. Parafia dostarcza naocznego przykładu apostołstwa wspólnotowego, gromadząc w jedno wszelkie występujące w jej obrębie różnorakie właściwości ludzkie i wszczepiając je w powszechność Kościoła⁴⁴. Świeccy powinni prowadzić swoją działalność w ścisłej jedności z kapłanami oraz powinni przedstawiać wspólnocie Kościoła problemy własne i świata, a także sprawy dotyczące zbawienia w celu wspólnego ich omówienia i rozwiązywania. Powinni również współpracować w miarę swoich możliwości we wszystkich poczynaniach apostołskich i misyjnych swojej kościelnej rodziny. Działalność świeckich na obszarze parafii jest jakby początkiem szerszej ich pomocy ludziom w drodze. Inicjatywy świeckich dotyczące migrantów nie powinny zamykać się w granicach jednej tylko parafii. Parafia stanowi dla laików wstępny etap do pracy na szerszym terenie, tzn. międzyparafialnym, międzydiecezjalnym, narodowym, a także międzynarodowym. Jest to ważne szczególnie w epoce, gdy nasilający się ruch ludnościowy, wzrastająca współzależność ludzi i łatwość komunikacji nie pozwalają na to, aby jakakolwiek część społeczności była izolowana. Z tych też powodów parafia staje się podstawowym

³⁷ Por. J. Bakalarz, dz. cyt., s. 167.

³⁸ Por. Kongregacja Biskupów, Instrukcja *De pastoralis migratorum cura dotycząca duszpasterstwa migrantów z 15.08.1969 r.*, „Studia Polonijne” 1981, t. 4 (dalej cyt. DPMC, nr 56).

³⁹ Por. Jan Paweł II, OŚDM 1987, nr 3.

⁴⁰ DPMC, nr 58.

⁴¹ Por. Jan Paweł II, OŚDM 1987, nr 3b.

⁴² *Apostolicam Actuositatem*, nr 9.

⁴³ Por. Jan Paweł II, OŚDM 2002, nr 3.

⁴⁴ Por. *Apostolicam Actuositatem*, nr 10.

i jednocześnie najważniejszym elementem struktury organizacyjnej Kościoła, w którym rodzi się i kształtuje dzieło apostołatu ludzi świeckich na rzecz migrantów⁴⁵.

Obok parafii rodzina jest najważniejszym źródłem i środowiskiem, gdzie kształtuje się postawa człowieka wobec otaczającego go świata. Rodzina stanowi podstawową komórką społeczeństwa⁴⁶. Należy do tych płaszczyzn życia społecznego, gdzie stykają się mądrości wielu pokoleń ludzi, przez co staje się ona fundamentem społeczeństwa⁴⁷. Chrześcijańscy małżonkowie są świadkami wiary wzajemnie dla siebie, dla swoich dzieci i innych domowników. Dla swych dzieci są pierwszymi głosicielami wiary i wychowawcami. Słowem i przykładem przysposabiają je do życia chrześcijańskiego i apostołskiego oraz roztropnie służą im pomocą w wyborze drogi życiowej⁴⁸. Starają się, aby rodzina stała się szkołą człowieka⁴⁹. Rodzina otrzymała od Boga posłannictwo, by stać się fundamentem życia społecznego. Jednym z wielu sposobów okazywania przez rodzinę zaangażowania w życie społeczne jest gościnne przyjmowanie przybyszów⁵⁰.

Wzmoczonej działalności apostołskiej ze strony świeckich wymaga młodzież, która najczęściej emigruje i przeżywa na obczyźnie różnego rodzaju dramaty. Głównie świeccy mogą zapewnić młodzieży niezbędną pomoc społeczną, a także otoczyć ją należytą opieką wychowawczą, oświatową i kulturalną. Sami młodzi ludzie są często apostołami własnych środowisk. Dużą rolę mają do spełnienia młodzieżowe grupy społeczne⁵¹. W dzisiejszym społeczeństwie młodzi ludzie stanowią wielki potencjał. To zwiększone ich znaczenie w społeczeństwie wymaga od nich odpowiednio wzmoczonej działalności apostołskiej, do czego dysponują ich naturalne właściwości⁵².

Głównym polem działania ludzi świeckich powinno się stać ich własne środowisko: pracy⁵³, nauki, zamieszkania czy spotkań towarzyskich, gdzie mają odpowiednie sposoby okazywania braterskiej pomocy. To apostołstwo powinno obejmować wszystkich ludzi danego środowiska i nie pomijać żadnego dobra duchowego lub doczesnego, które da się osiągnąć⁵⁴. Ludzie świeccy powinni wpływać na kształt procesów społeczno-prawnych tak, aby migranci nie byli dyskryminowani na polu ekonomii, opieki socjalnej, rynku pracy oraz wobec prawa⁵⁵.

⁴⁵ Tamże, nr 10.

⁴⁶ Por. A. Casaroli, OŚDM 1981, nr 1.

⁴⁷ *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes*, w: Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym z wprowadzeniem Józefa Majaka*, Wrocław 1986 (dalej cyt. *Gaudium et spes*, nr 52).

⁴⁸ *Apostolicam Actuositatem*, nr 11.

⁴⁹ *Gaudium et spes*, nr 52.

⁵⁰ *Apostolicam Actuositatem*, nr 11.

⁵¹ Por. J. Bakalarz, dz. cyt., s. 171.

⁵² *Apostolicam Actuositatem*, nr 12.

⁵³ Szerzej na temat działalności świeckich na płaszczyźnie zawodowej zob. w: P. Góralczyk, *Świecki chrześcijanin w życiu zawodowym*, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny” 1981, nr 6, s. 56–63.

⁵⁴ *Apostolicam Actuositatem*, nr 13.

⁵⁵ Por. DPMC, nr 57, 59.

Olbrzymie pole do działalności apostolskiej świeckich otwiera się na terenie narodowym i międzynarodowym, gdzie mogą oni okazywać swoje chrześcijańskie podejście do sposobu rozwiązywania problemów współczesnego świata, w tym również problemów wynikających z migracji ludności⁵⁶. Świeccy pracujący wśród obcych narodów lub udzielający im pomocy powinni pamiętać o tym, że stosunki między narodami mają być prawdziwie braterskie. Zadaniem apostołstwa świeckich na tym polu jest troskliwe popieranie poczucia solidarności pomiędzy narodami⁵⁷. Świeccy pełniący ważniejsze funkcje publiczne powinni przyczyniać się do kształtowania polityki państwa w kierunku tolerancji wobec przybyszów. Podobne obowiązki spoczywają na tych, którzy mają wpływ na środki masowego przekazu, jak i na opinię publiczną. Osoby te powinny wpływać na formowanie się odpowiednich postaw wobec osób o innym kolorze skóry czy posługujących się innym językiem⁵⁸.

Wyróżnia się dwa podstawowe sposoby zaangażowania świeckich w sprawy duszpasterstwa migrantów: indywidualny i zespołowy⁵⁹. Apostolstwo indywidualne stanowi podstawę wszelkiego apostołstwa świeckiego, również zrzeszonego, i nie można go niczym zastąpić. Różne są formy pracy apostolskiej, przez które świeccy budują Kościół. Szczególnymi formami apostołatu indywidualnego są: świadectwo życia, głoszenie Słowa Bożego, sprawowanie kultu publicznego, modlitwa, pokuta, dobrowolne podejmowanie trudów życia codziennego. Apostolstwo laickie przejawiać się może w pracy na rzecz migrantów i ich rodzin oraz kształtowaniu ich życia w duchu nauk Chrystusa. Współpracując ponadto, jako obywatele świata, w sprawach zmierzających do budowania porządku społecznego i kierowania nim, świeccy powinni szukać w świetle wiary wyższych pobudek działania w życiu rodzinnym, zawodowym, kulturalnym i społecznym, a przy nadarzających się okazjach ukazywać je innym⁶⁰.

Z punktu widzenia migranta najważniejsza jest chrześcijańska postawa społeczności, w której przyszło mu żyć⁶¹. Kościół niejednokrotnie podkreślał wagę „gościnnego” przyjęcia migrantów. Dlatego też duszpasterstwo na rzecz migrantów winno rozpoczynać się od godnego przyjęcia migrantów i solidarności z ich światem. Postawa ludzka i chrześcijańska wyraża się przede wszystkim w dobrym ich przyjęciu, które stanowi początkowy klucz w przezwyciężeniu nieuchronnych trudności, zapobiega przeciwnościom oraz rozwiązuje różnego rodzaju problemy⁶².

Instrukcja *De pastorali migrantorum cura* wzywa świeckich, aby wspomagali kapłanów w ułatwianiu kontaktów z oddalonymi lub rozproszonymi migrantami oraz angażowali ich w czynne uczestnictwo liturgiczne tak, aby

⁵⁶ *Apostolicam Actuositatem*, nr 14.

⁵⁷ Tamże, nr 14.

⁵⁸ Por. DPMC, nr 59.

⁵⁹ Por. Jan Paweł II, OŚDM 1987, nr 3.

⁶⁰ Por. *Apostolicam Actuositatem*, nr 16.

⁶¹ Zob. Papieska Komisja ds. Duszpasterstwa Migrantów i Turystów, *Instructio pastorale degli emigranti* z 26.05.1978 r. „Studia Polonijne” 1983, t. 6 (dalej cyt. PDE, nr 3); Jan Paweł II, OŚDMU 2003, nr 3.

⁶² PDE, nr 3.

kult Boży stał się dla nich czymś świadomym. Ponadto nie powinni oni zaniedbywać możliwości przekazywania pewnym grupom etnicznym Słowa Bożego w sposób przewidziany dla świeckich. To wszystko staje się tym bardziej aktualne tam, gdzie z powodu dużych odległości, rozproszenia czy też braku kapłanów własnej narodowości lub miejscowych, migranci są pozbawieni wszelkiej opieki religijnej. W takich wypadkach świeccy powinni starać się wyszukiwać migrantów, przyjmować ich życzliwie do swego otoczenia i wprowadzać w życie lokalnej społeczności⁶³. Ponadto diakonia świeckich może realizować się m.in. poprzez: odwiedziny chorych imigrantów; pomoc starszym i nieradzącym sobie w nowych warunkach zamieszkania; animowanie kręgów rodzin imigracyjnych oraz udzielanie pomocy w procesie łączenia małżeństw i rodzin rozdzielonych przez migrację. Przygotowani przedstawiciele laikatu mogą podejmować prace w ośrodkach poradnictwa rodzinnego i małżeńskiego, kreować i ożywiać kontakty między młodzieżą imigracyjną a miejscową oraz animować relacje imigrantów z miejscową wspólnotą parafialną⁶⁴. W przypadkach, gdy jest niedobór kapłanów, laicy mogą w pewien sposób wyręczać osoby duchowne w ich posłudze. Na wyraźne zlecenie i za zgodą hierarchii kościelnej mogą głosić Słowo Boże, przewodniczyć podczas modlitw liturgicznych. Świeccy mogą również udzielać niektórych sakramentów, np.: chrztu, Komunii św. Za zgodą biskupa miejsca osoby świeckie mogą przygotowywać kandydatów do małżeństwa. W pewnych okolicznościach i po spełnieniu określonych warunków świeccy mogą również asystować przy zawieraniu związków małżeńskich⁶⁵.

Do opieki nad migrantami zostały zaangażowane ponadto różnego rodzaju stowarzyszenia i organizacje, czyli tzw. apostołat zbiorowy⁶⁶. Wierni jako jednostki są powołani do prowadzenia działalności apostołskiej w różnych warunkach swego życia. Należy jednak pamiętać, że człowiek z natury jest istotą społeczną, a Chrystus jednoczy ludzi w jeden Lud Boży. Z tych też powodów ludzie świeccy powinni sprawować swoje apostołstwo w zjednoczeniu. Apostołstwo zespołowe pełni istotną rolę, ponieważ stowarzyszenia ludzi świeckich niosą pomoc nie tylko swoim członkom, ale również osobom nienależącym do ich struktur⁶⁷. Rzesze migrantów doświadczają szczególnej opieki ze strony stowarzyszeń katolickich ludzi świeckich. Świadczą one wydatną pomoc tym, którzy potrzebują mieszkania, pracy i wielu innych niezbędnych rzeczy potrzebnych do normalnego funkcjonowania w życiu codziennym. Stowarzyszenia katolickie udzielają również pomocy w zakresie przystosowania migrantów do życia w nowym społeczeństwie, zdobywania przez nich nowych specjalizacji czy też uzupełniania wykształcenia zawodowego⁶⁸.

⁶³ *Apostolicam Actuositatem*, nr 10, 17; PDE, nr 58.

⁶⁴ Por. W. Necel, *Prawno-duszpasterskie dyspozycje instrukcji Erga migrantes caritas Christi*, „Prawo Kanoniczne” 2009, nr 3–4, s. 55.

⁶⁵ Kan. 112, kan. 230 § 3, kan. 943, kan. 1112, kan. 1168 Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r. (dalej cyt. KPK z 1983).

⁶⁶ Por. *Apostolicam Actuositatem*, nr 15.

⁶⁷ Tamże, nr 18.

⁶⁸ Por. DPMC, nr 59.

W Kościele katolickim istnieje wielka różnorodność stowarzyszeń apostołskich. Jedne z nich zamierzają służyć ogólnemu, apostołskiemu celowi Kościoła, inne w sposób szczególny stawiają sobie za cel głoszenie Ewangelii i uświęcanie. Są takie, które dążą do wzbogacania porządku doczesnego duchem chrześcijańskim, a jeszcze inne w specjalny sposób dają świadectwo Chrystusowi poprzez praktykowanie miłosierdzia i miłości. Wśród tej mnogości stowarzyszeń znajdują się także takie, których podstawowym zadaniem jest praca na rzecz „ludzi w drodze”⁶⁹. Sposób zakładania, organizacja i funkcjonowanie wszelkich stowarzyszeń katolickich reguluje Kodeks prawa kanonicznego⁷⁰. Zachowując należyty stosunek do władz kościelnych, świeccy mają prawo zakładać stowarzyszenia, kierować nimi i wstępować do już istniejących⁷¹.

W apostołacie migracyjnym wyróżnia się różne rodzaje i typy stowarzyszeń:

- ze względu na ich cel (pobożność, kult publiczny, nauczanie chrześcijańskie, działalność ewangelizacyjną, działalność charytatywną, wzbogacania duchem chrześcijańskim porządku doczesnego),
- ze względu na stopień uznania ze strony hierarchii (stowarzyszenie uznane pośrednio, stowarzyszenie aprobowane, stowarzyszenie erygowane), charakter (etniczne, lokalne, mieszane),
- ze względu na zakres działalności (parafialne, diecezjalne, krajowe, międzynarodowe).

Oprócz tych tradycyjnych stowarzyszeń wśród migrantów upowszechniają się nowe formy zrzeszeń: małe wspólnoty, grupy i ruchy apostołskie. Przykładem tego ostatniego jest Ruch Apostolatu Emigracyjnego⁷².

Apostolstwo świeckich zarówno indywidualne, jak i zbiorowe stanowi istotny element apostołstwa chrześcijańskiego wobec świata migrantów. Dla podtrzymania jedności wśród tych inicjatyw świeckich ważna jest koordynacja ze strony władz kościelnych⁷³. Obowiązkiem hierarchii jest popierać apostołstwo, ustalać zasady i udzielać pomocy duchowej, kierować jego działalność ku wspólnemu dobru Kościoła, czuwać nad zachowaniem czystości nauk i porządku⁷⁴.

4. Zakończenie

Istnieje wiele kwestii związanych z ruchami ludnościowymi, których nie można rozwiązać bez zaangażowania środowisk świeckich. Z tych też powodów Kościół katolicki, wypełniając swoje zadania z zakresu duszpasterskiej opieki nad migrantami, zachęca laikat do podjęcia szerszych inicjatyw mających na celu

⁶⁹ *Apostolicam Actuositatem*, nr 19.

⁷⁰ Kan. 298–329 KPK z 1983.

⁷¹ *Apostolicam Actuositatem*, nr 19.

⁷² Por. J. Bakalarz, dz. cyt., s. 170.

⁷³ *Apostolicam Actuositatem*, nr 23.

⁷⁴ Tamże, nr 24.

pomoc w rozwiązywaniu problemów, jakie niesie ze sobą migracja ludności⁷⁵. Dla uaktywnienia maksymalnej liczby świeckich apostołów niezbędna jest pogłębiona formacja ogółu wiernych w tej dziedzinie. Ponadto potrzebna jest formacja specjalna u tych, którzy mają stanowić specjalną kadre apostołską, przeznaczoną do wykonywania wyspecjalizowanych funkcji apostołskich. Z tą myślą należy umożliwić świeckim korzystanie z odpowiednich kursów, wykładów, rekolekcji, a nawet instytutów naukowych i pastoralnych⁷⁶.

Należy pamiętać, że prawodawca kościelny w instrukcji *Erga migrantes caritas Christi* podkreślił szczególną rolę osób świeckich w duszpasterstwie migrantów, wymieniając ich jako pierwszych wśród instytucji/osób odpowiedzialnych za świadczenie pomocy na rzecz „ludzi w drodze”⁷⁷. Praca apostołska wśród migrantów musi mieć charakter powszechny. Specyficzne powołanie w tym wymiarze mają właśnie ludzie świeccy, których jednym z głównych zadań jest nawiązywanie współpracy z migrantami, aby razem z nimi budować nowe oblicze zjawiska migracji⁷⁸.

Zdaniem Kościoła migracja jest zjawiskiem naturalnym, gdyż sam Bóg wpisał ją w naturę człowieka. Migracja praktykowana z uwzględnieniem zasad moralnych i współzycia społecznego sprzyja budowaniu postaw nacechowanych tolerancją wobec migrantów, a także podnosi ich wartość osobistą w nowym społeczeństwie. Elementarne procesy integracyjne migrantów przebiegają nie w prawnie zinstytucjonalizowanych formach, ale w konkretnych społeczeństwach i skupiskach ludzi. Poprzez zaangażowanie ludzi świeckich duszpasterstwo migrantów nabiera charakteru bardziej społecznego i uniwersalnego, nie tracąc nic ze swojej różnorodności etnicznej i kulturowej. W tej mierze duże znaczenie ma postawa osób świeckich, których głównym zadaniem jest walka z różnymi formami niesprawiedliwości, a przede wszystkim ksenofobią i przejawami nietolerancji wobec migrantów. Właściwa postawa świeckich chrześcijan sprzyja prawidłowemu procesowi integracji społecznej migrantów, co z kolei przyczynia się do złagodzenia napięć towarzyszących temu procesowi.

Działalność Stolicy Apostolskiej ukierunkowana jest na intensyfikację wysiłków na rzecz integracji migrantów oraz pogłębiania ich udziału w życiu lokalnej społeczności w celu uniknięcia ich marginalizacji i wykluczenia. Natomiast społeczność ich przyjmująca powinna dążyć, zgodnie z zasadami głoszonymi przez Stolicę Apostolską, do solidarności ze światem migrantów oraz dialogu z ludźmi należącymi do innych kręgów kulturowych i religijnych, tak aby ułatwić im proces adaptacji do nowego otoczenia.

⁷⁵ DPMC, nr 56.

⁷⁶ Por. J. Bakalarz, dz. cyt., s. 173.

⁷⁷ Przepisy prawno-duszpasterskie EMCC, rozdz. I, art. 2.

⁷⁸ DPMC, nr 56.

**THE PARTICIPATION OF THE LAITY IN THE PASTORAL CARE
OF MIGRANTS ACCORDING TO THE NORMS OF CANON LAW**

SUMMARY

Contemporary migration is a major challenge for the international community. Migration is not only a change of the demographic character of the region or the increase of cheap labour. Migration is primarily a tragedy of millions of people who are deprived of the homes, are forced by human and natural factors to seek better social conditions of living.

The Church created the canonical structure of the pastoral care of migrants. These structures operate on three levels: universal, national and diocesan. A major achievement was the creation of the Pastoral Care of Migrants. However, these structures which are closest to the migrants embody the ideas of pastoral care of migrants the most. Very important elements of this structure are: personal parish for migrants and chaplain of migrants. The main aim of these structures is to create an atmosphere of mutual understanding between the world of migrants and the local community and to facilitating the integration.

However, the most important thing is the activity of individual believers who in everyday life implement Christian values. Proper adoption and solidarity with world of migrants should be the determinant attitude of Christians towards people who have left their homeland.

KEY WORDS: migration, canonical structure of the pastoral care of migrants, individual believers, lay Catholics